Купить в Беларуси: http://belveter.by

Рыхтуемся да экзамену

Дапаможнік

па БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ для падрыхтоўкі да ЦЭНТРАЛІЗАВАНАГА ТЭСЦІРАВАННЯ

4-е выданне, выпраўленае і дапоўненае

Мазыр
«Белы Вецер»
2015

Купить в Беларуси: http://belveter.by

УДК 811.161.3(075.3=161.1)
ББК 81.2Беи-922
Д20

Серыя заснавана ў 2006 годзе

Укладальнік **В. І. ГОЛУБ**

Рэцэнзенты:
доктар філалагічных навук, прафесар кафедры беларускай мовы ўстановы адукацыі «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны»
В. А. Ляшчынская;
настаўнік беларускай мовы і літаратуры вышэйшай катэгорыі СШ № 12 г. Мазыра
К. Дз. Шкробат

Д20 **Дапаможнік** па беларускай мове для падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання / [уклад. В. І. Голуб.] — 4-е выд., выпр. і дап. — Мазыр : Белы Вецер, 2015. — 122, [2] с. — (Рыхтуемся да экзамену).
ISBN 978-985-574-021-7.

Дапаможнік зарыентаваны на сістэматызацыю ведаў вучняў па беларускай мове, выпрацоўку ўменняў і навыкаў граматнага пісьма і культуры маўлення. Матэрыял складзены ў адпаведнасці з новымі правіламі беларускай арфаграфіі і выкладаецца лагічна, сістэмна, адпавядае праграмным патрабаванням. Можа выкарыстоўвацца як вучнямі і абітурыентамі для падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання, так і настаўнікамі ў якасці дадатковага матэрыялу, дамашняга задання, на факультатыўных занятках.

Прызначаецца вучням, абітурыентам, настаўнікам беларускай мовы і літаратуры для выкарыстання па-за адукацыйным працэсам.

УДК 811.161.3(075.3=161.1)
ББК 81.2Беи-922

ISBN 978-985-574-021-7

© Голуб В. І., уклад., 2010
© Голуб В. І., уклад., 2015, са змяненнямі
© Афармленне. ТАА ВД «Белы Вецер», 2015

Купить в Беларуси: http://belveter.by

Прадмова

Дапаможнік змяшчае звесткі па ўсіх раздзелах школьнага курса беларускай мовы ў адпаведнасці з праграмай, з улікам аб'ёму школьных падручнікаў за ўвесь перыяд навучання ў сярэдняй школе і згодна з новымі правіламі беларускай арфаграфіі. Такім чынам, дапаможнік можа быць скарыстаны на пэўным этапе вывучэння беларускай мовы і заключнай падрыхтоўкі да тэсціравання.

У дапаможніку сумяшчаецца тэарэтычны матэрыял для даведак, заданні і тэсты для кантролю, прычым спачатку падаецца тэарэтычная частка з ілюстрацыйным матэрыялам, а пасля — кантрольная частка.

Матэрыял па ўсіх раздзелах і тэмах курса беларускай мовы, падрыхтаваны ў сціслай форме, дапаможа хутка аднавіць і сістэматызаваць неабходныя веды па ўсіх тэмах: «Фанетыка. Арфаэпія. Арфаграфія», «Лексіка», «Словаўтварэнне», «Марфалогія», «Сінтаксіс і пунктуацыя». Тэарэтычна-практычны матэрыял дае падказкі, акцэнтуе на пэўных асаблівасцях правапісу, папярэджвае ад блытаніны. На правілы даецца падрабязнае тлумачэнне для таго, каб вучні і абітурыенты маглі рыхтавацца самастойна.

Прыклады на розныя правілы дапамогуць правесці работу над памылкамі, зробленымі вучнямі па ўсіх тэмах. У канцы дапаможніка прыводзіцца кантрольны тэст для выпрацоўкі практычных навыкаў.

Настаўнік можа выкарыстоўваць матэрыял дапаможніка на факультатыўных занятках, бо прыклады і заданні падабраныя з улікам патрабаванняў цэнтралізаванага тэсціравання па беларускай мове.

Купить в Беларуси: http://belveter.by Купить в Беларуси: http://belveter.by

Змест

Прадмова . . . 3
Раздзелы навукі аб мове . . . 4

ФАНЕТЫКА. АРФАЭПІЯ. АРФАГРАФІЯ . . . 5
Аканне . . . 5
Яканне . . . 7
Дзеканне — [*д*] — [*дз’*] . . . 8
Цеканне — [*т*] — [*ц’*] . . . 8
Правапіс ***у, ў*** . . . 8
Правапіс ***і, ы, й*** . . . 9
Свісцячыя і шыпячыя зычныя . . . 11
Зацвярдзелыя зычныя ***ж, ш, ч, дж, р, ц*** . . . 11
Падоўжаныя зычныя . . . 11
Падваенне зычных . . . 12
Спалучэнне зычных на стыку корня і суфікса . . . 12
Спалучэнне зычных ***дц, тц; дч, тч*** . . . 12
Спалучэнне галосных у запазычаных словах . . . 13
Правапіс мяккага знака . . . 13
Правапіс раздзяляльнага мяккага знака і апострафа . . . 15
Прыстаўныя гукі . . . 15
Ужыванне вялікай літары . . . 16
Падзел слоў на склады . . . 17
Правілы пераносу слоў . . . 17
Тыпы складоў . . . 18
Націск . . . 18
Прынцыпы беларускага правапісу . . . 18
Заданні па тэме «Фанетыка. Арфаэпія. Арфаграфія» . . . 20

ЛЕКСІКА . . . 22
Амонімы . . . 22
Паронімы . . . 22
Метанімія . . . 22
Сінекдаха . . . 22
Устарэлая лексіка . . . 22
Заданні па тэме «Лексіка» . . . 23

СЛОВАЎТВАРЭННЕ . . . 26
Афіксальныя спосабы словаўтварэння . . . 26
Спосабы складання . . . 26
Марфалагічна-сінтаксічны спосаб словаўтварэння . . . 26
Лексіка-семантычны спосаб словаўтварэння . . . 26
Заданні па тэме «Словаўтварэнне» . . . 27

МАРФАЛОГІЯ . . . 29
НАЗОЎНІК . . . 29
Правапіс канчаткаў назоўнікаў . . . 29
Правапіс складаных назоўнікаў . . . 32
Заданні па тэме «Назоўнік» . . . 33
ПРЫМЕТНІК . . . 34
Ступені параўнання прыметнікаў . . . 36
Правапіс ***не (ня)*** з прыметнікамі . . . 36
Заданні па тэме «Прыметнік» . . . 37
ЛІЧЭБНІК . . . 37
Заданні па тэме «Лічэбнік» . . . 38
ЗАЙМЕННІК . . . 38
Тэст па тэме «Займеннік» . . . 39
ДЗЕЯСЛОЎ . . . 39
Дзеепрыметнік . . . 40
Утварэнне дзеепрыметнікаў . . . 40
Дзеепрыслоўе . . . 41
Заданні па тэме «ДЗЕЯСЛОЎ» . . . 42
ПРЫСЛОЎЕ . . . 43
Заданні па тэме «ПРЫСЛОЎЕ» . . . 45

Купить в Беларуси: http://belveter.by Купить в Беларуси: http://belveter.by

ПРЫНАЗОЎНІК 46
ЗЛУЧНІК 47
ЧАСЦІЦА 50
Правапіс часціц 50
Ужыванне часціцы ***ні*** 51
Ужыванне часціцы ***не*** 51
Ужыванне часціц ***не*** і ***ні*** (***ані***) 51
Заданні па тэме «Службовыя часціны мовы» 53
ВЫКЛІЧНІК 55
Заданні па тэме «Выклічнік» 56
СІНТАКСІС І ПУНКТУАЦЫЯ 57
ПРОСТЫ СКАЗ 57
Дзейнік. Спосабы выражэння дзейніка 57
Выказнік. Спосабы выражэння выказніка 59
Дададныя члены сказа 60
Тыпы аднасастаўных сказаў 61
Каардынацыя выказніка і дзейніка ў ліку і родзе 62
Працяжнік паміж членамі сказа 63
Знакі прыпынку ў сказах з аднароднымі членамі 65
Аднародныя азначэнні 66
Неаднародныя азначэнні 67
Словы, якія не з'яўляюцца аднароднымі членамі сказа 67
Знакі прыпынку ў сказах з абагульняльным словам прыаднародных членах сказа 68
Адасабленне членаў сказа 68
Знакі прыпынку ў сказах с пабочнымі словамі, словазлучэннямі і сказамі 72
Устаўныя канструкцыі 74
Зваротак 74
Параўнальныя звароты і знакі прыпынку пры іх 74
СКЛАДАНЫ СКАЗ 76
Знакі прыпынку ў складаназлучаным сказе 76
Складаназлучаныя сказы з супастаўляльнымі часткамі 77
Складаназалежны сказ 78
Віды дададных сказаў у складаназалежным 79
Складаназалежныя сказы с дададымі акалічнасцямі 81
Складаназалежныя сказы з некалькімі дададымі сказамі 83
Складаназалежныя сказы з паслядоўным падпарадкаваннем 83
Складаназалежныя сказы з сузалежным падпарадкаваннем 84
Складаназалежныя сказы са змешаным падпарадкаваннем 85
Знакі прыпынку ў складаназалежных сказах 85
Знакі прыпынку ў складаных бяззлучнікавых сказах 87
Складаныя сказы з рознымі відамі сувязі (камбінаваныя сказы) 88
ЗНАКІ ПРЫПЫНКУ У СКАЗАХ З ПРОСТАЙ МОВАЙ 89
Ускосная мова 90
Няўласна-простая мова 90
Заданні па тэме «Сінтаксіс і пунктуацыя» 90
ТЭСТ ДЛЯ ВЫПРАЦОЎКІ ПРАКТЫЧНЫХ НАВЫКАЎ 100
АДКАЗЫ 115
Адказы па тэме «Фанетыка. Арфаэпія. Арфаграфія» 115
Адказы па тэме «Лексіка» 116
Адказы па тэме «Словаўтварэнне» 116
Адказы па тэме «Назоўнік» 116
Адказы па тэме «Прыметнік» 117
Адказы па тэме «Лічэбнік» 117
Адказы па тэме «Займеннік» 117
Адказы па тэме «Дзеяслоў» 117
Адказы па тэме «Прыслоўе» 118
Адказы па тэме «Службовыя часціны мовы» 118
Адказы па тэме «Выклічнік» 118
Адказы па тэме «Сінтаксіс і пунктуацыя» 119
Адказы на тэст для выпрацоўкі практычных навыкаў 120

Купить в Беларуси: http://belveter.by Купить в Беларуси: http://belveter.by

Вучэбнае выданне

Рыхтуемся да экзамену

ДАПАМОЖНІК ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ ДЛЯ ПАДРЫХТОЎКІ ДА ЦЭНТРАЛІЗАВАНАГА ТЭСЦІРАВАННЯ

Укладальнік **ГОЛУБ** Валянціна Іванаўна

4-е выданне, выпраўленае і дапоўненае

Галоўны рэдактар *С. Я. Шумак*
Вядучы рэдактар *Н. М. Хлебіна*
Мастак вокладкі *А. М. Рогава*
Камп'ютарная вёрстка *Н. М. Хлебінай*

Падпісана да друку з арыгінал-макета 10.11.2014. Фармат 60x84 1/8. Папера афсетная. Друк лічбавы. Ум. друк. арк. 14,42. Ул.-выд. арк. 9,63. Тыраж 1013 экз. Заказ 924/5740217-1.

Выдавец і паліграфічнае выкананне:
Пасведчанне аб дзяржаўнай гігіенічнай рэгістрацыі № 08-33-3.68371 ад 03.03.2010. Таварыства з абмежаванай адказнасцю «Выдавецкі Дом «Белы Вецер». Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/35 ад 16.09.2013. 247760, г. Мазыр, вул. Савецкая, 198/4. Тэл./факс (0236) 32-51-03, 32-51-22. Філіял: 220007, г. Мінск, вул. Валадзько, 30, оф. 417. Тэл. (017) 224-66-89, 298-50-26, 298-50-27. http://belveter.by. E-mail: book@belveter.by